

Dobitnici i gubitnici

DAVOR RODIN*

Sažetak

Autor analizira tradicionalne pojmove demokratske prakse odlučivanja: većinu i manjinu. Za predstavničku demokraciju suvremenih država karakteristično je relativiranje većine i manjine pomoću gubitnika i dobitnika. Autor utvrđuje da predstavnička demokracija nema automatskog podudaranja većine i dobitnika manjine i dobitnika već upravo obrnuto. Odlučuju elitističke manjine dobitnika dok je funkcija tradicionalnih demokratskih većina reducirana na legitimaciju vladavine dobitničkih manjina.

Odnos pozicije i opozicije obilježava liberalnu demokraciju. Liberalna je demokracija kao novovjekovni politički oblik vladavine naroda, samim sobom kompozicija dvaju oprečnih političkih načela (oxymoron) koja se nalaze u stalnom dinamičkom odnosu permanentne semantičke iritacije ili u odnosu binarnog koda (Luhman).

Liberalizam i demokracija imaju svoje teorije i svoju povijest razvoja.

Liberalizam je protukod demokracije, demokracija je protukod liberalizma. Liberalizam i demokracija stoje u tom smislu u odnosu pozicije i opozicije. Liberalizam je opozicija demokraciji, demokracija je opozicija liberalizmu. Političke stranke se smještavaju u ovaj okvir posredujući među krajnostima.

Gradansko društvo koje se razvija u pravcu civilnog društva karakterizirano je pluralizmom i individualizmom tu partikularističku stranu zastupa liberalizam. Ono je karakterizirano pluralom kapitala koji međusobno konkuriraju, pluralom najrazličitijih znanosti, pluralom političkih grupacija, pluralom konfesija i kultura.

Nasuprot ovom pluralističkom načelu liberalizma, demokracija predstavlja formu političke homogenizacije tog pluralizma. U pojednostavljenom dnevno-političkom žargonu, liberali su ona strana političkog procesa koji nastoje svim sredstvima osigurati vladavinu manjine nad većinom; demokrati naprotiv, neprekidno raskrinkavaju liberalno-pluralističke manjine sa stajališta različito oblikovane narodne većine. Ova dva antagonistička načela tvore političko polje u kojem se uravnoteženo nadmeću pozicija i opozicija. Ono

* Davor Rodin, redovni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Metodologija društvenih znanosti.

što liberalni individualisti brane nasuprot demokratskih kolektiviteta nisu naprosto konkretni interesi malih grupacija, već formalno načelo individualnih sloboda i pluralizma. Jednako tako, i demokrati, u odnosu prema liberalima, zastupaju formalno načelo općega, zajedničkog dobra a ne samo većinsko načelo odlučivanja narodne volje. Stvar je liberalno-demokratske političke kulture da se ova simbioza dvaju suprotnih načela političke filozofije i političkog djelovanja ne raspadne jer se u tom slučaju otvara prostor drukčijim totalitarnim oblicima vladavine.

U dvadesetom stoljeću ova se ravnoteža liberalnih i demokratskih načela političkog djelovanja dva puta raspala. Fašistička "oplemenjena" narodna demokracija i komunistička egalitarna demokracija radnih masa uspjele su uništiti liberalnu demokraciju, ali su na kraju obje demokracije i same propale. Središnja institucija liberalne demokracije, u kojoj se obje strane susreću kao pozicija i opozicija, jest *gradanski parlament*. Njemu nasuprot čisti demokrati su zastupali neposrednu plebiscitarnu direktnu demokraciju masa, naroda.

Odnos opozicije i pozicije pod pretpostavkom univerzalnih državljskih prava moguć je samo u sustavima liberalno-demokratske pluralističke parlamentarne demokracije. Izvan tog sustava, kao njihovo permanentno okruženje, vrebaju različiti oblici izravne demokracije. U novovjekovnim političkim sustavima narodne samouprave totalitarna je demokracija jednako legitimna kao i parlamentarna (pluralistička). Emancipirani politički narod kao mnogoglava neman može se prema svom dobrom ili lošem raspoloženju, jednakim bijesom okomiti na komunističku ili fašističku diktaturu kao i na liberalno demokratske parlamentarne "čakule" te na pluralizam, kao formu "narodne izdaje" ili kao na metodu razbijanja narodnog jedinstva.

Liberalna demokracija, koja u sebi pomiruje i uravnotežuje dva navedena oprečna politička načela, predstavlja stoga osobito težak oblik političke vladavine: ono mora održavati sustav racionalnog odlučivanja i napredak unutar pluralističkih institucija sustava, a istodobno i ostati otvorena prema onim očitovanjima neinstitucionalizirane narodne volje koja su izravno neprijateljska liberalnoj demokraciji i njezinoj igri s opozicijom i pozicijom. Liberalna demokracija mora održavati ovu dvostruku ravnotežu prema unutra i prema vani. Kao posada broda na olujnom moru, liberalni demokrati moraju paziti da im ne popadaju boce s polica, ali i na to da im se ne prevrne cijeli brod.

Ovu dvostruku ravnotežu, koju treba dvostruko i osiguravati, moguće je naposljetku održati samo *proceduralno*. Proces i procedura omogućuju unutarnju ravnotežu pozicije i opozicije, kao i njezine odnose prema vanjskim direktnim očitovanjima narodne volje mimo svake ustavno-pravne procedure. Tu dvostruku proceduralnu ravnotežu među posve različitim načelima i praksi vladavine naroda moguće je održavati samo proceduralnim *kršenjem važećih ustavnih okvira vladavine*.

Proces održavanja te komplicirane ravnoteže suprotstavljenih političkih sila zbiva se kroz permanentni proces kršenja ustava, i od strane pozicije i od strane opozicije. Pozicija prekoračuje svoje ustavne ovlasti na temelju svoga većinskog prava da interpretira ustav i da tako primjetno i neprijetno izaziva ustavne i zakonske promjene. Opozicija pak, jer je stalno u parlamentu nadglasavana, koketira s oblicima i praksom izvanustavnog obraćanja izbornom tijelu time što agitira u narodu i izvan rokova izbora i što potiče narod na druge oblike izvanparlamentarnog medijskog i drugog očitovanja njegove volje. Ustavno sudstvo, koje ima zadatak kontrolirati svako protuustavno ili neustavno djelovanje, i samo je zarobljeno i slovom zakona i javnim mnijenjem. Automatska aplikacija ustava, bez aktivne podrške javnog mnijenja, dovodi to sudstvo u politički vakuum. Stoga i sudstvo, kao demokratska institucija, traži podršku ne samo u zakonu i njegovim represivnim garantima (državnoj sili) već i u raspoloženju javnog mnijenja.

Time je vidljivo da djelovanje pozicije i opozicije nije moguće u potpunosti ustavno ograničiti. Bit liberalno-demokratske ustavne vladavine jest kontrolirano proceduralno kršenje ustava. Nije, dakle, sporno da se ustav mijenja i krši; naglasak je na tome da se kršenje ustava drži pod liberalno-demokratskom institucionalnom i proceduralnom kontrolom. Naposljetku, stvari paradoksalno stoje tako da suvremena liberalno-demokratska posada državnog broda ne treba svim silama štititi ustav, već proceduru njegova kršenja. Ako s procedura ustavnih promjena drži pod parlamentarnom kontrolom tada tekst ustava nije nikakva prepreka neprestanoj proizvodnji amandmana. Dinamika proceduralnog kršenja ustava a ne revolucionarnog obaranja, tj. razlika između opozicije i disidenstva (izvanparlamentarne opozicije) riješena je u modernim sustavima dinamički i proceduralno: stari revizionisti govorili su — evolutivno!

Shvatimo li novovjekovnu vladavinu naroda samim sobom u proceduralnom smislu a ne kao apstraktnu vladavinu prava koje se "objektivistički" primjenjuje bez obzira na promjenljive političke odnose snaga, tada moramo objasniti što je to procedura i kakve su njezine mogućnosti procesne regulacije političkih odnosa u liberalno-demokratskoj formi vladavine.

Pluralistička, reprezentativna (parlamentarna) demokracija i mnogostranače, kao sustav liberalne demokracije, počiva na novovjekovnom načelu da je pojedinac ili mala grupa slobodno ujedinjenih osoba generator svih promjena i tako središte svekolikoga, ne samo političkog već i znanstvenoga, religijskog, privrednog života. Tom nominalističkom, liberalnom, skupnom, klikaškom, zavjereničkom, slobodno-zidarskom, anarhističkom načelu suprotstavljen je princip demokratske većinske homogenizacije tog pluralizma. Postoje različiti oblici demokratske homogenizacije narodne volje. Ali, religijske, nacionalne, rasne, klasne, antiliberalne i slične homogenizacije narodne volje nemaju neposredno liberalno-demokratski karakter. Takve homogenizacije preindividualno i nadindividualno, mitski, fundamentalistički i slično, apstrahiraju od životnih situacija i interesa pojedinaca i malih

grupa. Za njih je sve individualno ili *neprijateljsko*, ili *strano*, ili *tragično*. S današnjeg stupnja razvoja liberalno-demokratskih sustava vladavine može se kazati da religijska, socijalna, rasna, nacionalna homogenost predstavljaju predustavne i u tom smislu pretpolitičke okvire liberalno-demokratskog ustavnog poretka. Taj poredak pliva u tom pretpolitičkom moru, ne može bez njega ploviti, ali ne plivi u tom moru nošen njegovim strujama, već protiv ili mimo njih. Politizacija ovih izvansistemskih snaga liberalno-demokratskog sustava vladavine ugrožava podjednako nazočne religijske, nacionalne, rasne, socijalne manjine kao i većine. To je, mogli bismo reći, temeljno političko iskustvo 20. stoljeća. Jake nacionalne homogenizacije (fašizam) i jake socijalne homogenizacije (komunizam) ugrozile su baš državotvornu većinu a ne samo manjine koje se nisu mogle uklopiti. Poučene tim iskustvom, suvremene su teorije liberalne demokracije, *komunitarizam* i *neoliberalizam*, razvile nove oblike razlikovanja u liberalno-demokratskom političkom polju. Nasuprot tradicionalnim nacionalnim, religijskim, socijalnim, interesnim većinama i manjinama, te teorije uvode i pojam vrijednosno bezličnih političkih *dobitnika* i *gubitnika* koji se ne podudaraju s tradicionalnim vrijedno, povijesno, interesno obojenim *većinama* i *manjinama*. Razlika ovih pojmova, govoreno fizikalnom terminologijom, ona je ista koja vrijedi za diferenciju između *statike* i *dinamike*. Suvremena zapadnjačka liberalna demokracija ne funkcionira više na temelju tradicijski osiguranih stabilnih nacionalnih, religijskih, interesnih većina i manjina, već u uvjetima nestabilnih, netradicionalnih, dapače, protutradicijskih “većina” i “manjina”. Te suvremene netradicionalne i antitradicijske većine i manjine suvremena korigirana liberalna demokracija naziva *gubitnicima* i *dobitnicima*. Kad je u suvremenom korigiranom liberalno-demokratskom političkom žargonu riječ o zaštiti manjina, onda manjinu treba razumjeti u proširenom smislu i značenju pojma gubitnik. Gubitnici nisu zaštićeni iz filantropsko-humanističkih razloga, niti su samo tolerirani; njih se štiti radi održavanja ravnoteže liberalno-demokratskog poretka.

To novo stanje stvari, koje je prikazano pojmovima dobitnika i gubitnika, predstavlja uspješno nadopunjenu liberalnu strategiju ophođenja s novodemokratskim strategijama homogenizacije. Koji su to egzistencijalni razlozi koji su generalni jaku pravno-političku zaštitu gubitnika, i to čak više i djelotvornije od zaštite tradicionalnih nacionalnih, rasnih, socijalnih i religijskih manjina? Liberalizam, kao novovjekovni oslobodilački politički pokret, u demokratskim je okvirima određen ne samo borbom za slobodu pojedinca od različitih okova već i *inovativnošću*. Moderna politička teorija sve manje istražuje slobodu, koja je i u tim suvremenim društvima ograničena, a sve više sposobnost modernih društava da se inoviraju. *Liberalizam se transformirao u inovacionizam*. Samo ona civilna društva — od Amerike do Tajvana i Japana, pa čak i Indije — koja su uspjela institucionalno i proceduralno otkloniti demokratske, većinske prepreke napretku i tako osigurale kontinuiranu proizvodnju inovacija na svim poljima djelovanja, od seksualne revolucije do industrijske proizvodnje ili čak kriminala, pokazala

su se u utilitarnom smislu uspješnima. Najviši politički interes suvremenih liberalnih demokracija jest osiguravanje što prohodnijeg tijeka inovativnih procesa. Liberalne demokracije nastoje oblikovati takve političke institucije i procedure koje su sposobne apsorbirati inovacije na širokom frontu nacionalnog života i još više od toga — koje su sposobne otklanjati socijalne, religijske, tradicijske, moralne kočnice napretku. Preduvjet mogućnosti postojanja liberalne demokracije jest prosperitet. Može se reći da moderna država civilnog društva postaje vrhovni menadžer napretka, kao i arbitar onih iskustvenih kriza koje napredak proizvodi, kako u svijesti naroda tako i u svijesti svih etabliranih socijalnih slojeva, ugrožavajući neprekidno osnove njihove egzistencije: neprekidno nestajanje i nastajanje najrazličitijih izvora njihove egzistencije. Posvuda se vidi kako trijumfiraju male grupice inovatora. Nestaju mamutska poduzeća i nastaju mali kolektivi, s najviše 500 zaposlenih. Uspješno djeluju male umjetničke grupe, a ne veliki i skupi državni ansamblji. Unutar velikih stranaka djeluju sposobne male frakcije koje imaju odlučujući utjecaj na donošenje globalnih odluka, itd. U znanosti fundamentalna otkrića nastaju u kolektivima od dva do sedam prijateljstvom povezanih istraživača i slično.

U političkom iskustvu suvremenih liberalno-demokratskih ustavnih država Zapada sazio je uvid da moćne većine obilježene nacionalnom pripadnošću, vjerskim uvjerenjem, imovinskim stanjem ili moralnim konsenzusom, nisu sigurni jamci dobra, pravedna i sigurna života. Pokazuje se da su sve suvremene političke većine proizvod manjina, da je demokratska većina proizvod i sredstvo legitimacije *liberalne, inovativne* manjine. Aktivne inovativne manjine proizvode većinu time što uspijevaju svojim političkim programom kratkoročno mobilizirati i homogenizirati većinu. Takve se proizvedene, a ne zatečne većine, stvaraju oko sposobnih političkih vođa, prodornih pojedinaca i grupica koje medijski pridobiju većinu da bi se zatim, prije ili kasnije, raspale poput talijanskih demokršćana ili pokreta "Forza Italia", njemačkih liberala ili naše ujedinjene opozicije. U toj promijenjenoj političkoj igri — u kojoj poanta igre nije obrana tradicionalnih vrijednosti, već politička plauzibilizacija inovacija — izgubiti mogu i manjine i većine, ali su dobitnici redovito manjine, napokon i zato što je politička vlast *oskudno dobro*. U takvoj situaciji postaje i odnos pozicije i opozicije posve fluidan. I unutar trenutno vladajućih većina vladaju manjine odličnika koje su većinu homogenizirale. Kad bismo i dalje smjeli govoriti žargonom klasične kritike političkih ideologija mogli bismo kazati: Manjine manipuliraju većinom iz usko pragmatičkih razloga. Većine, a ne ideologije, legitimiraju vladavinu. Demokracija je oblik legitimacije vladavine a ne vladavina naroda. Ali, taj oblik moralnog raskrinkavanja i kritike vladajućih manjina nije više održiv u inovacijskim liberalno-demokratskim sustavima. Zašto? Zato što manjine u inovativnim društvima, u znanosti, u politici, tehnici, športu i umjetnosti, proizvode i kontroliraju sve resurse napretka. Riječju, manjine su preduvjet mogućnosti funkcioniranja suvremenog civilnog društva. Civilno društvo, kao politički nadopunjeno građansko društvo, jest mreža, struktura, sustav konkurirajućih i kooperirajućih manjina koje nastoje

pridobiti većine radi maksimalizacije svojih svrha, ciljeva, profita ili interesa. Većine su samo legitimacijski instrumenti manjina. U politici, ali i u privredi, većine imaju samo legitimacijsku funkciju. Ne vlada ni Bog, ni tiranin, već narodna većina. Ona bolje od svake doktrine ili ideologije opravdava vladavinu manjine, ali je načelno baš ta legitimirajuća većina gubitnik. Ako se složimo s modernom tezom da je politička vlast *oskudno dobro*, tada je jasno da tim dobrom raspolaže elitna manjina koja je sposobna osvojiti to oskudno dobro, tj. većinski ga legitimirati. U međusobnoj političkoj konkurenciji manjine se mogu oslanjati na velike i stabilne nacionalne, religijske, moralne, običajne tradicije i identitete, ali takvi veliki identiteti homogeniziraju preveliki i politički neprobavljivi broj stvarnih gubitnika (prevara naroda), koji u svojoj frustraciji zbog spoznate obmane razaraju tradicije u ime kojih su homogenizirane. Navedene tradicije u modernim su civilnim društvima samo široki *pretpolitički* okvir državnih entiteta i moderna se liberalna demokracija samo iznimno i u krajnjoj nuždi služi politizacijom tih lako prepoznatljivih identiteta. Ta krajnja nužda nastupa onda kad zaprijeti realna opasnost da narod, u širokom smislu te riječi, postane plijen neke militantne izvanparlamentarne klike usmjerene na izvanjsko rušenje poretka. U takvim prijkim slučajevima (izvanrednog stanja) izvode parlamentarne stranke mase na ulice, kako bi se plebiscitarno u ime naroda suprotstavile prodoru naroda u državni stroj. (Slučaj masovnih demonstracija protiv crvenih brigada u Italiji.)

Pretpolitička homogenizacija naroda na nacionalno-demokratskom, a ne liberalnom-demokratskom programu, uspjela je u Hrvatskoj iz dva razloga: zbog rata i zbog suprotstavljanja jednako pretpolitičkoj homogenizaciji naroda na socijalnom programu kojim je svoju vladavinu legitimirala prethodna komunistička manjina. Ono što se u Republici Hrvatskoj još nije dogodilo, to je stvarna politička konkurencija sposobnih manjina koje bi mogle zaista modernizirati cjelokupni hrvatski život, tj. uspostaviti tipičnu liberalno-demokratsku ravnotežu između liberalnih i demokratskih parlamentarnih i plebiscitarnih oblika vladavine. Ta je ravnoteža još poremećena i stoga pragmatične interesne manjine bilo koje vrste još uvijek mogu biti proglašene opasnim disonancama, narodnim neprijateljima, separatističkim regionalistima, autonomašima, bjelosvjetskim hohštaplerima, a ne normalnim potencijalom napretka u politici i na svim drugim poljima. *Hrvatska država mora danas, na kraju 20. stoljeća, uspostaviti ovu ravnotežu između liberalnih manjina i demokratske većine i uvidjeti paradoks suvremene transformirane liberalne demokracije, u kojoj manjine postaju dobitnici, a većina gubitnik u raspodjeli oskudnog dobra političke vlasti.* Naša politička javnost ne razumije ovaj paradoks. Ona još ne razlikuje između većine i manjina, dobitnika i gubitnika, i stoga drži da politička, religijska, demokratska većina mora jamčiti sigurnost istim takvim manjinama. Naša politička javnost izjednačuje manjinu gubitnika, većinu i dobitnika, i ne vidi da je manjina dobitnik, a većina gubitnik. Zapravo, manjine štite većinu. Na neosvijestjen način ta se praksa ipak očituje i u suvremenom hrvatskom

političkom životu. U političkim zajednicama gdje nema profiliranih vođa, istaknutih pojedinaca i visokoprofesionalnih manjina, većine su izložene nesigurnosti i interesnoj dezorijentaciji. Stoga i današnje hrvatske političke stranke nastoje u svoje redove privući ugledne pojedince, velike govornike, bogate poduzetnike, velike umjetnike, znanstvenike, sportaše, svećenike koji kao elitna manjina moraju osigurati na izborima većinu kao legitimaciju manjinske vladavine. Danas je i šutljiva narodna većina definitivno spoznala da ovisi o manjinama izuzetnih inovatora na svim poljima djelovanja. Hrvatska mora razumjeti paradoks suvremene liberalne demokracije i otvoriti put kreativnim pojedincima i malim grupama da u politici i svugdje drugdje dobiju nesmetanu mogućnost javnog djelovanja, kako bi se kanalizirao napredak i otklonio strah da manjine ugrožavaju i štete demokratskom načelu većine, te da se većine moraju čuvati i ograditi od "devijantnih manjina".

Koji su naposljetku moderni kriteriji razlikovanja tradicionalnih manjina i većina od suvremenog razlikovanja gubitnika i dobitnika? Niklas Luhmann je ovo razlikovanje plauzibilizirao time što je *politički kod (code)* pojednostavio do opreke *progresivnih* i *konzervativnih* političkih grupacija i time pokušao revidirati tradicionalne teorije političkog odlučivanja (vladavine).

Ad. 1. Konzervativno stajalište

Konzervativno stajalište oslanja se na poznate *tradicionalne vrijednosti, identitete* i *povijesna iskustva*. Ono teži stabilnim uvjetima političkog odlučivanja i stabilnom razlikovanju većina i manjina. U tradicionalnom društvu očekuje se da će bogati glasati za bogate, siromašni za siromašne, Hrvati za Hrvate, Srbi za Srbe, katolici za katolike, a protestanti za protestante, crnci za crnce i bijelci za bijelce. Iako se ova predviđanja ne ispunjavaju u očekivanom obujmu, konzervativci teško napuštaju plauzibilnost naznačena demokratskog prepoznavanja političkog interesa. Konzervativci nisu antidemokrati, oni će manjinama koje se automatski stvaraju an temelju naznačenih konzervativnih kriterija jamčiti sva manjinska građanska prava i sami će propagirati najviše kriterije zaštite i tolerancije tako stvorenih manjina. Konzervativci imaju, međutim, jedan veliki problem koji remeti logiku njihovih kriterija. U navedenoj nomenklaturi tradicionalnih većina i manjina postoji jedna bez diskusije moćna manjina, a to je socijalna manjina *bogatih plutokrata*. Oni kao manjina faktički vladaju, a da bi to mogli unutar tradicionalne većine, oni tu tradicionalnu većinu moraju manipulirati za svoje manjinske interese. Tako bružoazija svoje posebne interese prikriva i fingira nacionalnom, konfesionalnom, socijalnom, moralnom, tradicijskom i aksiološkom demagogijom, kako bi za svoje manjinske interese dobila većinsku legitimaciju. Tu njezinu neiskrenu, pokvarenu, pragmatičnu, egoističnu, protunarodnu igru "prozreli" su *komunisti* i *fašisti*. Oni su difamirali tu manjinu i parlament kao njezinu genuinu instituciju. Pluralizam stranaka i parlamentarno posredovanje narodne volje za fašiste i

komuniste samo je perfidna igra buržoaske manjine koja razmrvljuje narodnu volju u suprotstavljene segmente, kako bi vladala zakulisnim igrama zavađenih stranaka. Parlament je samo pozornica farse u kojoj se cjenkaju stranački vođe, ne uvidajući svoju antinarodnu rabotu. Konzervativci nisu automatski fašisti i komunisti, tj. antiliberali. Oni su demokrati koji ne znaju kako bi izašli nakraj s bogatim građanstvom koje je u evidentnoj manjini u odnosu prema svim tradicionalnim prepolitičkim vrijednostima. Zašto je tako? Zato što se s tradicionalnim vrijednostima ne može ostvariti nikakva efektivna dobit, osim jedne. Pomoću tradicionalnih vrijednosti moguće je relativno lako legitimirati svaku dobit i tako prikriti manjinske konzumente dobiti. Konzervativci su demokrati koji ne znaju što bi učinili s liberalima pa su ih naposljetku u 20. stoljeću izručili propasti, a zatim su se začudili kad su i sami propali jer je nadošli fašizam i komunizam uništio i konzervativce i narode, i klase u ime kojih je nastupio. Tako stoje stvari ako se politički život i političko odlučivanje odvija prema kriterijima tradicionalnih vrijednosti, interesa, identiteta, iskustava. Zašto?

Ad.2. Progressivno stajalište

Ako se stvari izvru i ako se politički život moderne liberalno-demokratske zajednice građana orijentira prema inovacijama, dakle prema iskustveno nepoznatim i neiskusnim izvorima egzistencije i političke legitimacije vlasti, prethodno navedeni konzervativni kriteriji opredjeljivanja narodne volje postaju tada egzistencijalno marginalni. U tim se progresističkim uvjetima odlučivanja tradicionalni interesi, vrijednosni, tradicijski ... identiteti i diferencije mogu s dodatnom i jačom ironijom od one plutokratske fingirati i manipulirati. Što je to još jača ironija? Već su i konzervativci iskusili da radnici mogu glasovati za buržoaske stranke, Srbi za Hrvate, protestanti za katolike, crnci za bijelce i slično. Sada je situacija utoliko drukčija što ova vrsta zamjena uloga nije više dovoljna za obmanu, jer inovacija više nije utopija, već potpuna *neizvjesnost*. Sada više nije riječ o progresivnim utopijama. Siromasima se više ne može obećati dobar život jer oni nemaju više jasnu predodžbu što je to dobar život. *Utopija je poznata iluzija*. Današnji čovjek živi izložen *nepoznatim iluzijama* i praznim očekivanjima (Godo). Kako to razumjeti? Moderno je društvo inovativno. U njemu moć i egzistencijalna sigurnost ne izvire iz stečenih i naslijeđenih dobara i pozicija u društvu, već iz onih koja se prvi put, izvorno proizvede i očituju. U takvom inovativnom društvu dobitnici su redovito inventivne manjine. Njima većine služe ili kao prostor plasmana inovacija, ili kao sredstvo njihove legitimacije. Za većinu konzumenata imaju privredne i političke inovacije karakter neprovjerenih, tj. neiskusanih fikcija. Suvremeno biračko tijelo mora odlučivati u uvjetima kad naslijeđeno i stečeno iskustvo nije ni pouzdani ni jedini kriterij opredjeljivanja, jer fiktivne ponude ni onima koji ih nude ni onima koji ih biraju ne pružaju unaprijed nikakve sigurnosti. Biračko tijelo nastoji među brojnim ponudama proniknuti pravu,

za sebe "najkorisniju"; proizvođači ponuda nastoje pak proniknuti raspoloženje biračkog tijela, kako bi preparirali meku u koju će biračko tijelo zagristi. I jedni i drugi znaju da se dva puta ne može u istu rijeku jer je iskustvo slab oslonac u nepoznatim okolnostima. U fiktivnim okolnostima, i jedni i drugi strahuju od samoobmane. U naznačenim uvjetima gubitnici mogu biti i konzumentska većina i producentske manjine, ali dobitnici su uvijek produktivne, prodorne, za rizik spremne manjine. Te manjine kao jedini potencijalni dobitnici u igri za osvajanje vlasti prema pravilima liberalne demokracije plasirale su tezu o zaštiti ne samo tradicionalnih etničkih, religijskih, moralnih i interesnih manjina već i zahtjev za institucionalnom zaštitom gubitnika. Zaštita gubitnika (žrtve), bili oni većina ili manjina, središnja je tekovina suvremene institucionalizacije političkog života. Institucionalnom zaštitom gubitnika univerzalizira se načelo suvremenog liberalnog i pluralističkog civilnog društva, u kojem djeluju brojne specijalizirane i visokoprofesionalizirane elite, lobiji, klike. Te male elite i klike u svim relevantnim područjima djelovanja — od športa i umjetnosti, do bankarstva, visoke politike i znanosti — traže sigurnu institucionalnu zaštitu i onda kad se pojave kao dobitnici i onda kad ostaju gubitnici. U oba slučaja one se zaštićuju od demokratske većine koja, frustrirana jednim provjerljivim iskustvom da je obmanuta, može iznenada prevrnuti stol na kojem se igra. Uspostavljena razina zaštite manjina i gubitnika i onda kad vladaju i onda kad ne vladaju, suvremeni je trijumf liberalne pluralističke strategije nasuprot demokraciji. Inovativne manjine dobitnika uspjele su demokraciju reducirati u sredstvo legitimacije svoga manjinskog interesa. Tako male inovativne i progresističke društvene snage nastoje demokratsku legitimaciju steći propagiranjem inovacija i fikcija, a jednako male konzervativne snage uz pomoć ironične i romantične interpretacije tradicija. I jedni i drugi nastoje većinu zadobiti, dokazujući joj kako su jedino oni sposobni proizvesti preduvjete mogućnosti dobra i sigurna života. Dobar život je obećana nagrada koju gubitnička većina "dobiva" za pruženu demokratsku legitimaciju i podršku dobitnicima. Biračkom tijelu odluka nipošto nije laka. Iskustvom ranijih obmana frustrirano biračko tijelo mora se i te kako potruditi da u situaciji, u kojoj je iskustvo redovito negativno i kao takvo nepouzdan kriterij odlučivanja među brojnim manjinama koje se nude na izbor, izabere baš onu koja će biti sposobna relativno najviše platiti zadobivenu legitimaciju.

S onu stranu pitanja, djeluju li konzervativne i progresističke političke grupe u suvremenom inovativnom i informacijskom društvu moralno ili amoralno, dobro ili zlo u odnosu prema obmanutoj većini, mi u Hrvatskoj iskusili smo u prohujalom ratu baš takvo političko stanje stvari kod naših zapadnih partnera. Iskusili smo beskonačnu proceduru pri donošenju za nas bitnih odluka kod njihovih malih interesnih grupa i lobija, intencije kojih smo jedva odgonetavali. Nisu oni podržali nas, nego smo mi na jedvite jade uspjeti podržati njih, odgonetnuvši njihove interese očima naših interesnih preferencija. Sada možemo očekivati dobar život kao nagradu za

našu političku i legitimacijsku podršku vladajućim interesnim manjinama zapadnih demokracija.

Zamislite kako bismo prošli da je umjesto nas Miloševićeva Srbija uspjela proniknuti i podržati vodeće zapadne interesne grupacije!? Ostali bismo povijesni gubitnici, kojima nikakva zaštita ne bi bila dovoljna da nas zaštititi.

Davor Rodin

WINNERS AND LOSERS

Summary

The author analyses the traditional concepts of democratic practice of decision-making: *majority* and *minority*. Representational democracy of modern states is characterized by the relativization of majority and minority by means of *losers* and *winners*. The author claims that in representational democracy there is no automatic correspondence between *the majority* and *the winners*, and *the minority* and *the losers*. On the contrary, the most powerful are the elitist losers' minorities, while the function of the traditional democratic majorities has been reduced to providing legitimacy to the winners' minorities' rule.